

Atbalsta programmas un mežsaimniecības politika Vācijā – interešu sadursmes un problēmas

Avoti: Latvijas Mežu sertifikācijas padome un Vācijas informācijas vietnes

"Meža pielāgošana klimatam"

Šī ir vēsturiski lielākā un svarīgākā atbalsta programma, ko administrē Federālā pārtikas un lauksaimniecības ministrija. Programmas kopējais budžets sasniedz 900 miljonus eiro, un tā ir tieša atbilde meža īpašnieku prasībām pēc finansiālas palīdzības.

Īpašnieki saņem ikgadēju izmaksu jeb prēmiju par katru meža hektāru, parasti no 10 līdz 100 eiro par hektāru gadā atkarībā no saistību ilguma un meža veida. Apmaiņā pret šo naudu īpašniekiem ir jāparaksta līgums uz 10 vai 20 gadiem, apņemoties izpildīt 12 stingrus ekoloģiskos kritērijus, kas pārsniedz parastā likuma prasības.

Priekšroka jādod meža paša sētajiem koka stādiem, nevis masveida mākslīgai stādīšanai. Atjaunojot mežu, tajā jābūt vismaz 2 līdz 4 dažādām vietējām koku sugām, kas ir izturīgas pret sausumu. Monokultūras vairs netiek atbalstītas. Mežā obligāti jāatstāj noteikts daudzums mirušu vai bojātu koku, kas kalpo kā dzīvotne kukaiņiem un sēnēm. Uz katru hektāru jā saglabā vismaz 5 veci, dobumaini vai īpaši vērtīgi koki, kurus aizliegts nocirst. Meža īpašniekam ir aizliegts izmantot smago meža tehniku ārpus stingri noteiktiem tehnoloģiskajiem koridoriem, lai nesablietētu augsni. Klasiskās kailcirtes lielās platībās ir pilnībā izslēgtas.

Papildu atbalsta programmas Vācijas federālajās zemēs

Blakus federālajai programmai katra zeme piedāvā savus specifiskos instrumentus. Bavārija piedāvā ļoti dāsnas subsīdijas savā meža programmā tieši meža struktūras pārveidošanai. Valsts sedz līdz pat 80-90% no izmaksām, ja īpašnieks esošu egļu audzi pārveido par jauktu ozolu, dižskābaržu un balteglu mežu. Bavārija maksā arī "meža vides prēmijas" par bebru un citu aizsargājamu sugu "paciešanu" savā īpašumā. Bādenē-Virtembergā, savukārt, īpašnieki var slēgt individuālus civiltiesiskus līgumus ar valsti. Piemēram, ja īpašnieks piekrīt uz 30 gadiem pilnībā pārtraukt

saimniecisko darbību kādā sava meža daļā, valsts viņam uzreiz izmaksā vienreizēju, liela apjoma kompensāciju par negūto peļņu no koksnes.

Realitāte - tiesas prāvas un konstitucionālie strīdi

Finansiālais atbalsts ir tikai viena "medaļas puse". Juridiskajā līmenī starp meža īpašniekiem un valsti dabas aizsardzības organizācijām joprojām norisinās nopietnas cīņas tiesas zālēs. Galvenie strīdi ir par īpašuma tiesībām pret sabiedrības interesēm. Vācijas Konstitūcijas 14. pants nosaka, ka īpašums uzliek pienākumus un tā izmantošanai ir jākalpo sabiedrības labā. Meža īpašnieki izmanto loģisku argumentu tiesājoties - ja valsts ar dabas aizsardzības likumiem aizliedz nocirst kokus, tad tā faktiski veic "slēptu atsavināšanu". Īpašnieki regulāri sūdz tiesā pašvaldības un vides pārvaldes, pieprasot finansiālas kompensācijas, ja viņu mežs tiek pasludināts par aizsargājamu biotopu vai iekļauts *Natura 2000* tīklā. Vācijas tiesas, tostarp Federālā konstitucionālā tiesa, parasti ieņem nostāju, ka klimata krīzes apstākļos mežu ekoloģiskajai funkcijai - ūdens aizturēšana, dzesēšana, CO₂ piesaiste - ir augstāka prioritāte nekā tūlītējai peļņai. Tomēr tiesas uzsver - ja ierobežojumi ir pārāk radikāli un pilnībā atņem mežam ekonomisko vērtību, valstij ir pienākums maksāt taisnīgu kompensāciju īpašniekiem.

Vācijā notiek arī nikni strīdi par medību tiesībām un meža atjaunošanos. Šī ir viena no asākajām tiesvedību tēmām Bavārijā un Saksijā. Tā kā ir pārāk lielas pārnadžu populācijas, tie mežā nograuz jauno lapu koku dzinumus, neļaujot mežam dabiski atjaunoties. Meža īpašnieki regulāri sūdz tiesā vietējos mednieku kolektīvus un pieprasa tiesas ceļā palielināt nomedīšanas kvotas, kā arī piedzen zaudējumus par pārnadžu bojātajiem stādījumiem. Likumdošana šobrīd arvien vairāk sliecas par labu principam "mežs pirms medījuma" uzliekot medniekiem stingrāku juridisko atbildību.

Mūsdienu Vācijas modelis mēģina sabalansēt konfliktus, aizstājot vēsturisko "pavēļu un aizliegumu" politiku ar "ekosistēmu pakalpojumu apmaksu". Valsts atzīst, ka meža īpašnieks sniedz pakalpojumu sabiedrībai arī tīra gaisa un CO₂ piesaistes veidā, un ir gatava par to maksāt. Tomēr tie īpašnieki, kuri vēlas saimniekot pa vecam, izmantojot intensīvās metodes, saskaras ar arvien

stingrāku tiesisko regulējumu un sabiedrības spiedienu, ko, savukārt, “uzkurina” dažādi politiski angažēti ekoaktivisti un “dabas mīlētāji”, kas paši neko no mežsaimniecības nesaprot un nevēlas saprast.

"Dzeltenā kartīte" Vācijai...

Eiropas Savienības Tiesas – EST - spriedumi ir kļuvuši par galveno dzinējspēku, kas spiež Vāciju radikāli mainīt savu mežu apsaimniekošanas politiku. Šie juridiskie spriedumi un valsts iepludinātās subsīdijas rada ķēdes reakciju, kas tieši ietekmē koksnes pieejamību, cenas un būvniecības nozari. Vācija gadiem ilgi ir mēģinājusi balansēt starp formālu dabas aizsardzību un intensīvu mežsaimniecību. Tomēr jaunākie EST spriedumi šo praksi ir apturējuši.

Eiropas Tiesa savos spriedumos, tostarp vēsturiskajās lietās pret Vāciju, skaidri norādīja, ka valsts nav nodrošinājusi pietiekamu aizsardzību un konkrētus saglabāšanas mērķus simtiem *Natura 2000* teritoriju. Tiesas spriedumi, piemēram, lieta C-47/23 par pļavu un mežu biotopu degradāciju, apstiprināja, ka Vācija pārkāpj ES Biotopu direktīvu.

Ir arī spriedumi, kas pat veicina īpašuma tiesību ierobežošana bez kompensācijām. Nesenais, fundamentālais Eiropas Savienības Tiesas spriedums, kura pamatā bija tiesvedība par aizsargājamām teritorijām, noteica svarīgu Eiropas mēroga precedentu - nacionālajām iestādēm ir tiesības vides vārdā radikāli ierobežot mežu un zemes ekonomisko izmantošanu, un tas automātiski nerada valstij pienākumu maksāt kompensāciju par ekspropriāciju, ja vien īpašums netiek pilnībā atsavināts. Šis spriedums tika pieņemts 2026.gada janvārī. Lai izvairītos no milzīgiem ES sodiem, Vācijas valdība bija spiesta nekavējoties rīkoties. Tā kā tieša mežizstrādes aizliegšana bez tiesiskā pamata izraisītu iekšējos konstitucionālos strīdus, Vācija izvēlējās “Klimatam pielāgotas meža apsaimniekošanas” programmu. Nauda tiek izmantota kā buferis, lai brīvprātīgi panāktu to, ko prasa Eiropas Tiesa...

Subsīdiu ietekme uz koksnes tirgu un cenām

Vācijas mežu subsīdiju programma šobrīd aptver jau vairāk nekā 1,7 miljonus hektāru meža. Tam ir tūlītējas ekonomiskās sekas. Vērojams koksnes piedāvājuma kritums jeb t.s. strukturālais deficīts. Tā kā subsīdiju saņemšanas kritēriji pieprasa atstāt mežā mirušo koksni, saglabāt biotopu kokus un pilnībā atteikties no kailcirtēm, tirgū nonāk fiziski mazāks koksnes apjoms no vietējiem mežiem. Meža izstrāde kļūst selektīva un lēnāka.

Vācijas programmas mērķis ir likvidēt egļu monokultūras un aizstāt tās ar lapu kokiem - ozoliem un dižskābaržiem. Tradicionālā Vācijas kokrūpniecība un zāģētavas ir vēsturiski būvētas skujkoku pārstrādei. Vietējās egles koksnes pieejamība strauji samazinās. Piedāvājuma samazināšanās vietējā tirgū, apvienojumā ar augsto eksporta pieprasījumu, piemēram, uz ASV, kur Kanādas koksnes importam ir noteikti tarifi, kopumā ir izraisījusi zāģmateriālu cenu strauju pieaugumu Vācijas tirgū.

Ietekme uz būvniecību

Vācijas valdība no vienas puses veicina "zaļo būvniecību" un mudina izmantot koku kā CO₂ neitrālu materiālu, bet no otras puses – ierobežo tā ieguvī vietējos mežos. Tas, protams, rada vairākus izaicinājumus būvniecības sektoram. Koksne, īpaši konstrukciju materiāli, līmētās sijas un saplāksnis, kļūst dārgāka. Tas tieši palielina tādu populāru segmentu izmaksas kā koka karkasa māju būvniecība un moduļu māju ražošana. Lai apmierinātu būvniecības pieprasījumu, Vācijas uzņēmumi ir spiesti arvien vairāk importēt skujkoku apaļkokus un zāģmateriālus no citām valstīm, piemēram, Skandināvijas un Baltijas valstīm, tādējādi eksportējot savu "ekoloģisko pēdu" uz reģioniem, kur mežu izstrādes likumi ir elastīgāki.

Tā kā subsīdiju dēļ Vācijas mežos nākotnē dominēs lapu koki, būvniecības nozare šobrīd investē milzīgus līdzekļus pētniecībā, lai iemācītos izmantot dižskābardus un ozolu nesošajās konstrukcijās, kas vēsturiski bijis inženiertehniski sarežģīti un dārgi.

